

عوامل اثرگذار بر زیست بوم کارآفرینی روستایی در شهرستان کاشمر

حسین میرکی اناری^{۱*}، علی اکبر عنابستانی^۲، علی واعظ طبسی^۳

^۱ دانشجوی دکتری گروه علوم جغرافیایی و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

^۲ استاد گروه جغرافیا، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۳ دانشجوی دکترای گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

^۴ ایمیل نویسنده مسئول: hosein_miraki@yahoo.com

واژگان کلیدی: چکیده

توسعه پایدار، اکوسیستم کارآفرینی، بنیان کارآفرینی، کارآفرینی روستایی، کاشمر. کارآفرینی از فعالیت‌هایی است که می‌تواند به نوعی برطرف کننده بسیاری از چالش‌های عمده بزرگ در مناطق روستایی باشد و در جنبه‌های مختلف زندگی روستائیان نیز تاثیر مثبت بگذارد. لذا توجه به کارآفرینی روستایی با نگرش شناخت و بررسی متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در نواحی روستایی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. از این رو در مقاله حاضر روستایی، کاشمر.

به شناخت و بررسی متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر پرداخته شده است. ماهیت این تحقیق کاربردی، روش اجرای آن توصیفی و تحلیلی و نوع آن، پیمایشی است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS و مدل فازی ممدانی استفاده گردیده است. بر اساس نتایج مندرج از آزمون تی تک نمونه‌ای، متغیر سرمایه فیزیکی و محیطی با مقدار میانگین به دست آمده ۴/۲۴ رتبه اول، متغیر وضعیت درآمد با مقدار میانگین به دست آمده ۴/۱۷ رتبه دوم، متغیر تشکیل شرکت‌های جدید با مقدار میانگین ۴/۱۱ رتبه سوم، را به خود اختصاص داده‌اند. این نتایج حاکی از آن است که با تشکیل شرکت‌های کارآفرینی جدید و افزایش زیرساخت‌های فیزیکی روستاها می‌توان زمینه را برای تقویت بنیان‌های موثر بر پیشبرد کارآفرینی در نواحی روستایی بهبود بخشید. در ادامه نیز به بررسی و رتبه‌بندی دهستان‌های

تاریخ دریافت:

۱۸ آبان ۱۴۰۱

مورد مطالعه بر اساس متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی با استفاده از مدل فازی ممدانی پرداخته شده است، که در این بخش پس از تعیین تابع عضویت و نرمال سازی داده ها و طیف

تاریخ پذیرش:

۸ بهمن ۱۴۰۱

اهمیت، به ترتیب دهستان‌های بالا ولایت، پایین ولایت، برکوه، بررود و تکاب در رتبه های اول تا پنجم قرار گرفتند.

مقدمه

روستا کهن‌ترین شکل سکونتگاه‌های بشری و روستانشینی یکی از قدیمی‌ترین شیوه‌های زندگی بشری است. روستاها از گذشته به عنوان اجتماعات پایه، نقش اساسی در شکوفایی جوامع و تمدن‌ها داشته‌اند و با توجه به نقش‌های متعددی که روستاها در فرایند توسعه ملی به ویژه در زمینه تامین غذایی بر عهده دارند، رشد و توسعه این نواحی اهمیت و ضرورت زیادی دارد (حسینی، ۱۳۹۰). نقش و جایگاه روستاها و فرایندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت و حاشیه نشینی شهری موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری شده است (هاشمی، ۱۳۸۹). برای مواجهه با این چالش‌ها، بسیاری از اقتصاددانان توسعه و تحول بر ضرورت وجود بخش خوداشتغالی تاکید دارند؛ آنان معتقدند، خوداشتغالی صرفنظر از اینکه، یک منبع درآمد و اشتغال برای ساکنین روستا است، نقش مهمی را در فرایند توسعه همه جانبه ایفاء می‌کند (Mohapatra et al, 2007, 163). همچنین اکثر صاحب‌نظران توسعه روستایی نیز بر این باورند، در استراتژی-های توسعه روستایی، باید به متنوع‌سازی اقتصاد روستایی توجه لازم شود. در روستاها به علت بالا بودن نسبت نیروی کار به زمین و فصلی بودن فعالیت‌های کشاورزی همواره یک نوع بیکاری پنهان در حین دوره فعالیت کشاورزی و یک نوع بیکاری فصل وجود دارد. از این رو، ایجاد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات در مناطق روستایی به علت ماهیت اشتغال‌زایی بالا، می‌تواند برای گروهی از روستاییان به ویژه دانش‌آموختگان و جوانان، اشتغال مولد و دائم و برای بیکاران فصلی، اشتغال موقت ایجاد نماید (ایمنی، ۱۳۸۷، ۲).

در بسیاری از اقتصادهای سرمایه‌داری، کارآفرینان به عنوان عوامل اقتصادی در فعالیت‌های کارآفرینی درگیرند. ادغام کارآفرینان با این فعالیت‌ها منجر به رشد اقتصادی در سطح کلان می‌شود (Bashir, 2013, 1). یک فعالیت کارآفرینی با اثربخشی بالا منجر به توسعه اقتصادی (از جمله ایجاد اشتغال، نوآوری در فعالیت‌ها، رقابت‌پذیری و غیره) می‌شود (Verheul, 2001, 4). بر همین اساس، اگر روستا را به عنوان یک محیط کلان اقتصادی-اجتماعی در نظر بگیریم، به اعتقاد آلدریج و مارتینز (۲۰۰۱) رفتار کارآفرینی در روستاها حاصل ترکیب ظرفیت‌های موجود در زمینه اشکال گوناگون سرمایه است. این مدل (ترکیب سرمایه‌ها در روستا) توانایی ترکیب دانش و منابع را در قالب سرمایه انسانی، سرمایه محیطی و سرمایه مالی دارد (Stuart and Edward, 2004, 12). به همین خاطر، یکی از عوامل مؤثر در توسعه روستایی، کارآفرینی است، زیرا کارآفرینی می‌تواند با خلق فرصت‌های اشتغال و درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها داشته باشد. به همین دلیل، سنجش میزان کارآفرینی روستائیان و تلاش برای توسعه و تقویت کارآفرینی در فرایند توسعه روستایی از طریق فراهم کردن زمینه‌های اولیه آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱-۱۱). فرد کارآفرین در مناطق روستایی می‌تواند با داشتن دو نقش انجام نوآوری و افزایش رقابت به رشد اقتصادی در منطقه کمک کند (Wennekers et al, 1999, 29).

در این راستا، در ایران نیز، یکی از اهداف کلان توسعه، بهبود و افزایش جریان‌های تولید، کاهش بیکاری و توسعه فعالیت‌های شغلی است (داداشی و دارچینی، ۱۳۹۲، ۳۹). بی‌توجهی به فضاهای روستایی و توان و امکانات تولیدی نواحی روستایی و نیروی انسانی پرتوان روستا از مشکلات اساسی در دستیابی به توسعه روستایی است (نعیمی و صدیقی، ۱۳۹۲، ۴۶). بهبود شرایط کار در مناطق روستایی، تقویت روحیه خودباوری در میان روستاییان، مشارکت آنان در توسعه، ایجاد نظام اقتصادی و اجتماعی سالم و ایجاد بستر لازم برای ایجاد و گسترش کارآفرینی در روستاها با استفاده از نیرو و توان مردم روستایی می‌تواند راه حلی کاربردی برای توسعه اقتصاد کشاورزی و روستایی در نواحی روستایی ایران باشد (داداشی و دارچینی،

۱۳۹۲، ۴۰). بنابراین شناسایی متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در مناطق روستایی یکی از مواردی است که می‌تواند به برنامه‌ریزان اقتصادی و منطقه‌ای در تنظیم برنامه‌های توسعه فضایی سرزمینی کمک کند (دهقان شبانی، ۱۳۹۰، ۱).

شهرستان کاشمر با جمعیتی حدود ۱۶۶۵۷۵ نفر یکی از شهرهای مهم و پر جمعیت استان خراسان رضوی می‌باشد که به دلیل برخوردار بودن از منابع طبیعی فراوان، از جمله زمین‌های حاصلخیز کشاورزی، فعالیت صنایع دستی و ظرفیت گردشگری مناسب، می‌تواند شرایط مناسبی برای توسعه کارآفرینی در سطح محلی و منطقه‌ای داشته باشد و با توجه به این که کارآفرینی می‌تواند نقش مهمی در توسعه اقتصادی منطقه داشته باشد، اما متأسفانه تا به امروز توجه کمتری به آن شده است و همین باعث بروز مشکلاتی مانند کمبود اشتغال و بیکاری برای جمعیت جوان منطقه شده است طبق آخرین آمار نرخ بیکاری در این شهرستان ۵/۲ درصد است، سن مهاجران روستایی در کاشمر ۸/۸۱ درصد بین ۳۹-۱۵ سال تصمیم به مهاجرت می‌گیرند و غول بیکاری مهاجرت جوانان کاشمری را پنج برابر کرده است، که وجود این مشکلات لزوم توجه بیشتر به کارآفرینی را در منطقه مورد نظر روشن می‌کند. از سوی دیگر، بر اساس مطالعات صورت گرفته و اطلاعات جمع‌آوری شده از سازمان جهاد کشاورزی شهرستان کاشمر، در دهه‌های اخیر سیاست‌های دولت و برنامه‌های وزارت جهاد کشاورزی برای حل مشکلات اقتصادی موجود در روستاها، بر مبنای ایجاد و گسترش فعالیت‌های کارآفرینی در نواحی روستایی در بخش‌های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) بوده است، این نگرش‌ها و تصمیمات در قالب تشکیل خوشه‌های کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر، تشکیل نهادهای غیررسمی از جمله NGOs، صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی، حمایت از کارآفرینان در زمینه کشت محصولاتمانند انگور، زعفران، و ... نمود پیدا کرده است. همچنین گسترش و بقای شرکت‌های کارآفرینانه در برخی از روستاهای این ناحیه، منجر به تحولاتی در رشد اشتغال، جمعیت، ورود تکنولوژی به منظره و ایجاد یک شبکه منطقه‌ای برای بازار هدف برخی از محصولات شده است. ولیکن برخی از نواحی روستایی این شهرستان به علت کمبود سرمایه و امکانات با کاهش فعالیت و یا با مشکل از بین رفتن فعالیت‌های اقتصادی نوآورانه شرکت‌های کارآفرینی مواجه هستند که در نتیجه بر افزایش مشکلات و یا توسعه نیافتگی در روستاها دامن زده است. ولیکن مطالعه حاضر با تاکید بر شناخت و بررسی متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر، پرداخته شده است.

در رابطه با کارآفرینی مطالعات گسترده‌ای در سطح ملی و بین‌المللی صورت گرفته است، ولیکن در زمینه شناخت و بررسی متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی مطالعات اندکی صورت گرفته است، در این قسمت از پژوهش، به مطالعاتی که همپوشانی با موضوع پژوهش دارند پرداخته شده است. کارآفرینی به عنوان ابزاری است در دست برنامه‌ریزان که جوامع را به سمت توسعه پیش ببرند. از آنجا که همه‌ی جوامع یا همه‌ی افراد درون یک کشور، برای دستیابی به شرایط کارآفرینی موقعیت مساوی ندارند، باید شرایط لازم را برای توسعه‌ی کارآفرینی در سرزمین، ایجاد کرد. به عنوان مثال، روستاییان بخش‌های زرد و سامن شهرستان ملایر، شرایط مطلوبی برای کارآفرینی ندارند. بنابراین، توانمندسازی رسالتی است که برای پرکردن این خلأ تعریف شده است. لذا شرایطی که شایستگی لازم را در افراد برای تصمیم به ایجاد یا توسعه‌ی کسب و کار به وجود می‌آورد، در دو گروه فردی و محیطی با چهارده متغیر تعریف شده است. از بررسی مربوط به گروه کارآفرینان تعداد ده عامل مؤثر بر افزایش توانمندی روستاییان برای توسعه کارآفرینی شناسایی شدند. این عوامل به ترتیب اولویت در تأثیر شامل: عامل پشتکار، عامل سازمانی، مالی و اقتصادی، آموزش و الگوی نقش، استقلال فردی، تجربه‌های قبلی، خلاقیت، احساس موفقیت و عامل مرکز کنترل درونی. در نتیجه می‌توان گفت وجود عوامل فردی و محیطی یاد شده در افزایش توانمندی روستاییان برای ایجاد و توسعه‌ی کسب و کار تأثیر دارد. عوامل مؤثر از منظر گروه کنترل در این روستاهای شهرستان ملایر

عبارتند از: عامل سازمانی، عامل منابع مالی و اقتصادی، عامل مهارت و دانش، عامل خانواده، عامل عزت نفس، عامل مشارکت اجتماعی و عامل زیرساختی (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۱).

در مطالعه دیگر، اثرگذارترین عامل از لحاظ کارآفرینی و اشتغال در دهستان جابر انصار در شهرستان آبدانان متعلق به عامل زیر ساختی و اجتماعی است (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲). همچنین در پژوهش دیگر، کارآفرینی از یک سو، سبب افزایش تولیدات کشاورزی، نوسازی جامعه روستایی، افزایش اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی و تأمین امکانات اولیه از جمله غذا، مسکن و ... شده است. از سوی دیگر، زمینه را برای سرمایه گذاری مؤسسات مالی در جهت ارتقاء و بهبود کیفیت زندگی روستائیان، ارائه خدمات مشاوره و نیز برگزاری دوره های آموزشی برای راه اندازی کسب و کارهای غیرکشاورزی شده است (بوزرجمهری و همکاران، ۱۳۹۳). همچنین یکی از مولفه‌های تاثیرگذار بر وضعیت نابسمان محیط کسب و کار، اخذ تسهیلات و اعتبارات و قوانین مالیاتی می‌باشد (گریوانی و همکاران، ۱۳۹۳). در پژوهش‌های دیگر، توکلی و موحدی در سال ۱۳۹۵، بابایی و علایی کهرودی در سال ۱۳۹۳ به این نتایج دست یافتند، یکی از عوامل موثر در تحقق کسب و کار و کارآفرینی در مناطق روستایی، اعتبارات خرد می‌باشد. در واقع با ورود سرمایه‌گذاران به تاسیس بنگاه‌های کسب و کار علاوه بر تولید ثروت، بهبود اقتصاد جامعه اشتغال‌زایی نیز به همراه خواهد داشت. همچنین ۵ عامل اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی-سیاسی، کالبدی و جغرافیایی، بر افزایش درآمد و اشتغال روستائیان در روستاهای استان گیلان موثر می‌باشد. همچنین از بین متغیرهای تاثیرگذار به ترتیب، متغیر تثبیت قیمت محصولات، متغیر توانمندسازی اقشار فاقد مهارت‌های فنی، متغیر اقدامات اشتغال‌زایی دولت، بیشترین تاثیر را بر متغیر افزایش درآمد و اشتغال روستائیان داشته‌اند، و از بین تمامی متغیرهای مستقل، عوامل مدیریتی است که بیشترین تاثیر را روی متغیر افزایش درآمد و اشتغال در نواحی روستایی این منطقه دارد. در ادامه نیز در مطالعه دیگر توسط راسخی و همکاران (۱۳۹۵)، متغیر محیط در رابطه بین شایستگی و موفقیت کارآفرینی، نقش تعدیل کننده را ایفا می‌کند. حیدری ساریان و مجنونی (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی نقش سرمایه روانشناختی در تقویت کارآفرینی روستایی در استان آذربایجان شرقی پرداخته‌اند نتایج این تحقیق نشان داد سرمایه روانشناختی با تکیه بر دو راهبرد توانمندسازی و ظرفیت سازی بر ارتقای کارآفرینی روستایی اثرگذار می‌باشد. دربان آستانه و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی عوامل ساختاری موثر در نوآوری در کارآفرینی روستایی در شهرستان فاروج پرداخته‌اند نتایج پژوهش نشان داد شاخص‌ها و ویژگی‌های فردی و خانوادگی، شاخص آموزش و پژوهش بیشترین اثرگذاری در ارتقای کارآفرینی روستایی در شهرستان فاروج را دارا می‌باشند. سجاسی قیداری و کلاته میمری (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تاثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در تقویت مهارت‌های کارآفرینانه روستائیان در شهرستان جوین پرداخته‌اند نتایج این پژوهش بیانگر این است که بین متغیرهای مدت دوره‌های آموزشی، تعداد دوره‌های آموزشی و مهارت‌های کارآفرینانه رابطه معناداری وجود دارد، به گونه‌ای که با افزایش مدت و تعداد دوره‌های آموزشی، مهارت‌های کارآفرینانه افزایش می‌یابد. روبرت جی استنبرگ در سال ۲۰۰۴ و همچنین مرکز توسعه کارآفرینی کشاورزی در سال ۲۰۰۶ با تاکید بر موارد موثر بر موفقیت کارآفرینان به این نتایج دست یافتند: یک کارآفرینی موفق مستلزم ترکیبی از فاکتورهایی مانند تحلیل‌ها، ذهن خلاق (خلق کننده) و آگاهی و بینش در جنبه‌های کاربردی و عملی می‌باشد. در واقع یک جنبه به تنهایی نمی‌تواند تمام نیازهای ایجاد یک کارآفرینی موفق را به وجود آورد بلکه ترکیب مولفه‌ها می‌تواند یک همکاری جدید برای کارآفرینی موفق را به وجود آورد. همچنین بر پایه فرصت‌ها و موانع پیش‌روی کارآفرینان روستایی و کشاورزی، چهار عامل به موفقیت بالای کارآفرینان منجر می‌شود که عبارتند از احساسات و انگیزه اولیه در کارآفرینان، هیجان، شوق، علاقه و تعهد. این تحقیق افزایش تعداد کارآفرینان موفق کشاورزی و تنوع بخشی به فعالیت‌های کشاورزی را با تجارت مرتبط دانسته است. تحقق این امر نیز از طریق تلاش‌های مشارکتی کشاورزان و سرمایه‌گذاران در

استفاده مناسب از منابع طبیعی و انسانی امکان‌پذیر است. آکس و ویرژیل (۲۰۰۹) و نوزا (۲۰۰۹)، جهت بررسی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی به این نتایج دست یافتند: سه عامل قانونی (شامل سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی و سیاست‌های بانکی)، عامل هنجاری (شامل رسم و عادات اجتماعی، دسترسی به سرمایه و پول، میزان ارتباط با بازار)، و عامل شناختی (توانایی کنترل ریسک، آموزش و دسترسی به اطلاعات، دوره‌های آموزش کارآفرینی و دانش کسب و کار) در توسعه کارآفرینی تاثیرگذار هستند. از دیگر مولفه‌های موثر بر موفقیت در برنامه توسعه کارآفرینی می‌توان به مولفه (آشنایی با فرهنگ و یادگیری گروهی) اشاره نمود (جنیتی و همکاران، ۲۰۱۰). همچنین در مطالعه دیگر توسط استینر و کلی‌یری در سال ۲۰۱۴، عوامل اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در درک از عوامل موثر در موفقیت یک کارآفرین در محیط کسب و کار می‌باشد.

مطیعی لنگرودی (۱۳۹۳)، بر اهمیت عوامل عامل سازمانی، عامل منابع مالی و اقتصادی، عامل مهارت و دانش، عامل خانواده، عامل عزت نفس، عامل مشارکت اجتماعی و عامل زیرساختی تاکید دارد. فراهانی و همکاران (۱۳۹۲)، بر عامل زیرساختی و اجتماعی تاکید دارد. در مطالعه دیگر، بوزرجمهری و همکاران، ۱۳۹۳، بر این نکته تاکید می‌کند که کارآفرینی بر عواملی از جمله: افزایش تولیدات کشاورزی، نوسازی جامعه روستایی، افزایش اشتغال زایی در بخش کشاورزی و تأمین امکانات اولیه موثر است، همچنین زمینه را برای سرمایه گذاری مؤسسات مالی در جهت ارتقاء و بهبود کیفیت زندگی روستائیان، ارائه خدمات مشاوره و نیز برگزاری دوره‌های آموزشی برای راه‌اندازی کسب و کارهای غیرکشاورزی را فراهم می‌نماید. در ادامه نیز پژوهش‌هایی از جمله: گریوانی و همکاران، ۱۳۹۳، توکلی و موحدی در سال ۱۳۹۵، بابایی و علایی کهرودی در سال ۱۳۹۳ بر اهمیت تسهیلات و اعتبارات بر توسعه کارآفرینی تاکید می‌کنند. همچنین در مطالعات خارجی، روبرت جی استنبرگ در سال ۲۰۰۴ و همچنین مرکز توسعه کارآفرینی کشاورزی در سال ۲۰۰۶ با تاکید بر موارد موثر بر موفقیت کارآفرینان به این نتایج دست یافتند: احساسات و انگیزه اولیه در کارآفرینان، هیجان، شوق، علاقه و تعهد. بر موفقیت کارآفرینان از عوامل تاثیرگذار می‌باشند. همچنین آکس و ویرژیل (۲۰۰۹) و نوزا (۲۰۰۹)، جهت بررسی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی به این نتایج دست یافتند: سه عامل قانونی (شامل سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی و سیاست‌های بانکی)، عامل هنجاری (شامل رسم و عادات اجتماعی، دسترسی به سرمایه و پول، میزان ارتباط با بازار)، و عامل شناختی (توانایی کنترل ریسک، آموزش و دسترسی به اطلاعات، دوره‌های آموزش کارآفرینی و دانش کسب و کار) در توسعه کارآفرینی تاثیرگذار هستند. جنیتی و همکاران (۲۰۱۰)، مولفه آشنایی با فرهنگ و یادگیری گروهی، استینر و کلی‌یری در سال ۲۰۱۴ نیز، بر عوامل اجتماعی و اقتصادی و زیست محیطی در موفقیت کارآفرینی اشاره می‌کنند. بر اساس جمع‌بندی صورت گرفته از پیشینه پژوهش، مطالعه‌ای در زمینه متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی صورت نگرفته است. لذا این می‌تواند وجه تمایز این پژوهش با سایر پژوهش‌های مرتبط با کارآفرینی می‌باشد. پرسکات سی اینساین و همکاران (۲۰۱۶)، در پژوهشی به بررسی عوامل و فرآیندهای اثرگذار در کارآفرینی با مطالعه ای از کارآفرینان در درون منطقه واترلو می پردازد و به این نتیجه می رسد که اکوسیستم تجاری این منطقه یک عامل اصلی در موفقیت کارآفرینان این منطقه است. مایلز و موریسون (۲۰۱۸)، به بررسی یک دیدگاه رهبری موثر برای توسعه اکوسیستم های کارآفرینی روستایی پرداختند و مولفه های تشکیل دهنده اکوسیستم کارآفرینی روستایی را شرایط چارچوب (سرمایه های طبیعی، موسسات و حکومت، فرهنگ، تقاضا و زیرساخت ها) را معرفی می کنند.

مفهوم‌شناسی کارآفرینی و کارآفرینی روستایی

واژه کارآفرینی، تاریخ پربراری در پس خود دارد. ابتدا اقتصاددانان بودند که به این مفهوم توجه کردند و سپس به حوزه‌ی مدیریت تسری یافت (صمد آقایی، ۲۰۱۳:۸۶). در قرن ۲۰ میلادی ژوزف شومپتتر، کارآفرین را نیروی محرکه و موتور توسعه‌ی

اقتصادی و کارآفرینی را اصلاح و تغییر الگوی تولید دانست، به رغم وی ویژگی تعیین کننده‌ی کارآفرین، انجام کارهای جدید و یا ابداع روشهای نوین در انجام کارهای جاری است (احمدپور داریانی، ۱۳۸۷: ۶). به طور کلی واژه کارآفرینی از کلمه فرانسوی *Enterpender* به معنای متعهد شدن نشأت گرفته شده است. طبق واژه نامه دانشگاهی و بستر، کارآفرین کسی است که متعهد می‌شود مخاطرات یک فعالیت اقتصادی را سازمان‌دهی، اداره و تقبل کند (همان منبع). کارآفرینی فرایندی است که بدون توجه به منابعی که در اختیار است، فرصت‌ها به وسیله افراد تعقیب می‌شود (Hurley, 1999: 2). کارآفرینی روی تازگی و جدید بودن به شکل محصولات جدید، فرآیندهای جدید و بازارهای جدید، تحت عنوان عوامل محرک تولید ثروت تمرکز می‌کند (Lumpkin and et al, 1996: 135-172). کارآفرینی فرایندی است که در آن کارآفرین، فعالیت اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌کند (Drucker, 1985). در واقع اصطلاح کارآفرینی به کسی اطلاق می‌شود که متعهد می‌شود، مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازمان‌دهی، اداره و تقبل کند (Heininen and Poikijoki, 2006). محور اصلی شکل‌گیری فعالیت کارآفرینانه حضور و وجود فردی با عنوان کارآفرین است. کارآفرینان کسانی هستند که با ترکیب نوآوری و فعالیت‌های کاری مناسب به تولیدات و خدمات خود جنبه اقتصادی داده و در نهایت زمینه رشد بیشتر واحدهایشان را فراهم می‌آورند (Dabson, 2001). در تعریف کارآفرین بر نقش مدیریتی کارآفرین تاکید میشود و اعتقاد بر این است که کارآفرین باید وظایف ویژه کار را انجام دهد، سرمایه مورد لزوم را تهیه کند و قابلیت تحمل شرایط عدم قطعیت و ریسک را نیز داشته باشد (Praag, 1999).

کارآفرینی روستایی در اصل هیچ تفاوتی با مفهوم عام کارآفرینی ندارد. فقط شرایط خاص مناطق روستایی از جمله بالاترین ریسک، کمبود امکانات و ضعف مدیریت در این نواحی باعث می‌شود که زمینه‌های کارآفرینی در این نواحی متفاوت با سایر نواحی و فعالیت‌ها باشد. به هر حال کارآفرین روستایی به دنبال شناسایی فرصت‌های جدید، نوآوری و خلاقیت در فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی، کاربری اراضی و استفاده بهینه، متنوع و نوآورانه در راستای توسعه روستایی است (رضوانی و نجارزاده، ۱۳۸۷، ۱۶۳).

از نظر ریگان، کارآفرینی روستایی فراهم کننده زمینه اشتغال، افزایش درآمد و تولید ثروت، بهبود دهنده کیفیت زندگی و کمک کننده به افراد محلی برای مشارکت در اقتصاد است (Reagan, 2002, 32). بنابراین کارآفرینی روستایی نیز در اصل با کارآفرینی در مناطق شهری اختلافی ندارد و به منزله استفاده خلاق از منابع روستایی است که سبب گسترش فعالیت‌ها، شکل‌گیری حرفه‌های جدید با توجه به امکانات، شناسایی بازارهای جدید و خدمات‌دهی به محدوده‌های فراتر از روستا می‌شود (Ptrian, 1997). آنچه را که در مجموع می‌توان برای تعریف کارآفرینی روستایی بیان کرد عبارتست از: بکارگیری نوآورانه منابع و امکانات روستا در راستای حصول فرصت‌های کسب و کاری. کارآفرینی روستایی تنها به معنای ایجاد اشتغال برای قشر عظیم روستاییان نیست بلکه گامی در راستای توسعه روستایی محسوب می‌شود (گلیج، ۱۳۸۴، ۱۲).

مولفه‌های موثر بر محیط کارآفرینانه در مدل دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM)

واقعیت این است که توسعه کارآفرینی در جامعه معلول عوامل مختلفی است. با بررسی نظریه‌ها و دیدگاه‌های گوناگون می‌توان عوامل پنجگانه کلیدی موثر بر توسعه کارآفرینی را در موارد زیر خلاصه کرد (Ulrich, 2005, 23):
 گرایش اجتماعی و فرهنگی به کارآفرینی: اگر چه رابطه مستقیم بین جامعه و نرخ رواج فعالیت‌های کارآفرینانه تاکنون چندان مورد تایید واقع نشده است (GEM, 2007) اما آنچه است این است که در کشورهایی که تحمل ابهام و فردگرایی بالاست فعالیت‌های کارآفرینانه به احتمال بیشتری رخ خواهد داد. به این دلیل که تحمل ابهام یکی از ویژگی‌های شخصیتی

کارآفرینان است. یکی دیگر از ویژگی‌های کارآفرینان نیز توفیق طلبی است که این ویژگی در کشورهایی که فرهنگ فردگرایی رایج است، بسیار مشاهده می‌شود.

آموزش کارآفرینی: در همه‌ی کشورهای که اقدام به طراحی، تدوین و اجرای برنامه‌های ملی توسعه‌ی کارآفرینی نموده‌اند، آموزش کارآفرینی یکی از مهمترین اقدامات اجرایی و در عین حال بلند مدت بوده است. شکل‌گیری دوره‌های آموزشی NFTE و KAB (دوره ویژه تربیت مدرس کارآفرینی) و SEE (دوره تربیت مربی کارآفرینی طراحی شده توسط دانشگاه بابسون) از جمله اقدامات آموزشی کارآفرینی است که در سراسر جهان برگزار می‌شود. در کشور ایالات متحده، تا سال ۲۰۰۵، بیش از ۱۲۰۰ مرکز آموزشی، دانشگاهی یا دانشکده به وجود آمده که حداقل یک دوره آموزشی کارآفرینی را ارائه می‌نمایند (Kuratko, 2005). ایجاد دبیرخانه‌ی توسعه کارآفرینی در دانشگاه‌ها (کارآد) و سپس ایجاد مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌های کشورمان، ایجاد دانشکده کارآفرینی، برگزاری دوره‌های آموزش کارآفرینی ۷۲ ساعته، دوره‌های آموزشی تربیت مربی کارآفرینی، از جمله اقدامات آموزش کارآفرینی در ایران هستند که به همت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت کار و امور اجتماعی انجام شده است (مرادی و همکاران، ۱۳۹۵).

دستیابی به منابع مالی جهت راه‌اندازی کسب و کار: هر گونه راه‌اندازی کسب و کار نیازمند حداقل سرمایه‌ای است که توسط فرد یا تیم کارآفرین می‌یابد تامین شود. مطابق گزارش تامین مالی دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM, 2006)، متوسط سرمایه لازم برای راه‌اندازی کسب و کار در ۴۲ کشور مورد مطالعه در سال ۲۰۰۶، ۶۵۰۰۰ دلار بوده است. همچنین مطابق گزارش مزبور، افراد کارآفرین ۶۲ درصد سرمایه اولیه کسب و کار جدیدشان را خودشان فراهم کرده‌اند. اعضای خانواده، نزدیکان و دوستان، بزرگترین منابع سرمایه‌گذاری غیررسمی برای شروع یک کسب و کار هستند. بر اساس مطالعات GEM در کلیه کشورهای عضو، کارآفرینان انتظار دارند بخشی از منابع مالی مورد نیاز خود را از طریق منابع بیرونی (غیر از خودشان) تهیه کنند. در واقع کارآفرینان نوپا می‌یابد ابتدا به خانواده، دوستان و بستگان خویش برای تامین مالی کسب و کار جدیدشان متوسل شوند. از این رو، در آموزش‌های کارآفرینی می‌یابد تاکید شود که تامین مالی از ناحیه خود کارآفرین‌ها و سرمایه‌گذاران غیررسمی صورت گیرد و توجه کمتری به سرمایه‌گذاران مخاطره‌پذیر شود (GEM, 2007).

چارچوب‌ها، قوانین و مقررات اداری: بدیهی است که هر چند قوانین و مقررات اداری در یک کشور ساده‌تر و مراحل اداری آن کوتاهتر باشد، تمایل کارآفرینان بالقوه به شروع کسب و کارشان بیشتر خواهد بود. از این رو، وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر، متناقض و پیچیده، همواره از جمله موانع جدی کارآفرینی و توسعه هستند.

پشتیبانی و حمایت از کسب و کار: رشد و توسعه هر پدیده اجتماعی، مستلزم وجود زمینه یا محیط مناسب آن است. از این رو، کارآفرینی نیز در جامعه‌ای توسعه می‌یابد که شرایط و زمینه‌ی مناسب آن فراهم باشد.

به هر حال اگر چه نقش محیط در توسعه‌ی کارآفرینی بر کسی پوشیده نیست، اما بسیاری از مطالعات تنها بر یک یا چند بعد محیط تمرکز کرده‌اند. به طور کلی محیط کسب و کار را می‌توان به دو بعد محیط عام و خاص تقسیم نمود: الف) محیط عام (شرایط عمومی دولت، بازارهای مالی و کار)، ب) محیط خاص کارآفرینی که به آن محیط کارآفرینانه گفته می‌شود، از عوامل اصلی توسعه کسب و کار و کارآفرینی تلقی می‌شوند (GEM, 2007). شرایط چارچوب (محیط) کارآفرینانه در این مدل دارای ۹ مولفه می‌باشد:

۱- تامین مالی: این بعد دسترسی به منابع مالی همانند، وام، عرضه‌ی اولیه و عمومی سهام، اوراق مشارکت و یارانه‌ها برای شرکت‌های جدید و در حال رشد اشاره می‌کند.

- ۲- سیاست‌های دولت: این بعد بیانگر آن است که سیاست‌های دولت، تا چه اندازه شرکت‌های جدید و در حال رشد را تشویق می‌کنند. البته این سیاست‌ها بیشتر در قوانین و مقررات مالی و مالیاتی منعکس می‌گردد.
- ۳- برنامه‌های دولتی: این بعد بیانگر وجود برنامه‌های مستقیم برای کمک به شرکت‌های جدید و در حال رشد در تمامی سطوح ملی، منطقه‌ای شهری و روستایی می‌باشد.
- ۴- آموزش: این بعد به میزان ارائه آموزش‌های مربوط به ایجاد و مدیریت کسب و کارهای کوچک، جدید و در حال رشد در نظام تعلیم و تربیت در تمامی سطوح تحصیلی، اشاره می‌کند.
- ۵- انتقال تحقیق و توسعه: این بعد به حدی که توسط تحقیقات عمومی و فناوری منجر به فرصت‌های کسب و کار جدید می‌گردد و اینکه آیا این نتایج تحقیق و توسعه در دسترس شرکت‌های جدید، کوچک و در حال رشد است یا خیر، اشاره می‌کند.
- ۶- زیرساخت‌های قانونی و تجاری: این بعد به وجود خدمات تجاری، حسابداری و سایر خدمات قانونی و نهادی که ایجاد و توسعه کسب و کارهای جدید، کوچک و در حال رشد را تشویق کرده و یا به تعویق می‌اندازد، اشاره می‌کند.
- ۷- فضای آزاد بازار: این بعد بیانگر آن است که قوانین و مقررات تجاری چه میزان مانع ایجاد و توسعه مجدد کسب و کارها می‌شود و یا مانع شرکت‌های جدید و کوچک به عرصه رقابت و شاید جایگزینی آنها با شرکت‌های موجود می‌گردد.
- ۸- دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی: این بعد شامل سهولت دسترسی به منابع فیزیکی (ارتباطات، تسهیلات عمومی، حمل و نقل، زمین) به قیمتی متمایز برای شرکت‌های جدید، کوچک و در حال رشد می‌باشد.
- ۹- هنجارهای اجتماعی و فرهنگی: این بعد به حدی که هنجارهای اجتماعی و فرهنگی و رفتارهای فردی ممکن است به ایجاد و هدایت و کسب و کار یا فعالیت‌های اقتصادی منجر می‌گردد، اشاره می‌کند (زالی و رضوی، ۱۳۸۷، ۱۶-۲۲).

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر ماهیتی کاربردی دارد. روش تحقیق کمی می‌باشد، داده‌های آن از طریق منابع کتابخانه‌ای شامل (فیش برداری، اینترنت) و میدانی (پرسش‌نامه، مصاحبه) فراهم شده است. در پژوهش حاضر جمع‌آوری مبانی نظری به روش قیاسی و تعمیم نتایج به صورت استقرایی بوده است. جامعه آماری در این پژوهش، کارآفرینان نواحی روستایی شهرستان کاشمر بودند، از آنجایی که تعداد کارآفرینان روستایی این شهرستان محدود بود، از این رو، جهت بالاتر شدن دقت تحقیق، روش نمونه‌گیری به صورت سرشماری انجام گرفت. بدین منظور، جهت شناسایی و ارتباط با کارآفرینان و یافتن اطلاعات مکانی و نوع فعالیت‌های نوآورانه آنان، به سازمان جهاد کشاورزی، کانون کارآفرینان، دفتر عمران روستایی، بخش اداری‌های شهرستان، مراکز خدما جهاد کشاورزی واقع در دهستان‌های مورد مطالعه و اداره کل تعاون روستایی شهرستان کاشمر مراجعه شد. علاوه بر این، به منظور شناسایی کارآفرینان بیشتر، در نواحی روستایی تحت مطالعه، تحقیق و تفحص شخصی انجام گرفت، و مجموعاً با صرف نظر از خوشه‌ها و کسب و کارهای ورشکسته و از بین رفته تعداد ۱۰۰ نفر کارآفرین با فعالیت‌های روستایی شناسایی شدند. همچنین قابل ذکر است کارآفرینی در چند نوع دسته‌بندی قرار می‌گیرند. الف: کارآفرینان تولیدگرا، ب: کارآفرینان صنعتی، پ: کارآفرینان فن آورانه یا فنی، ت: کارآفرینان خدماتی، بنابراین در این پژوهش، کارآفرینان تحت مطالعه از میان روستاییانی انتخاب شدند که حداقل دارای یکی از ویژگی‌های زیر بودند:

✓ روستاییانی که حداقل دو سال سابقه فعالیت موفقیت آمیز کارآفرینی در یکی از سه حیطه (کشاورزی، صنعت، خدمات) داشته‌اند، به طوری که بنیان کاری آنها بر پایه نوآوری بوده و تداوم این روند در فعالیت آنان قابل مشاهده است.

- ✓ روستاییانی که از امکانات و تسهیلات بانکی برای ایجاد فرصت شغلی خود که بنیان آن بر نوآوری بوده است استفاده کرده‌اند.
  - ✓ روستاییاتی که در تولید محصولات جدید (کشاورزی، دامپروری، صنعت و خدمات) در منطقه برای اولین بار مشارکت کرده‌اند.
  - ✓ روستاییانی که در یکی از طرح‌های مشارکتی توسعه روستایی شرکت کرده‌اند.
  - ✓ روستاییانی که در یکی از شرکت‌های تعاونی روستایی، کشاورزی و یا تولیدی، صندوق اعتبارات خرد و یا یکی از موسسات NGOs عضویت داشته باشند و حداقل یک فعالیت نوآورانه در شرکت‌ها انجام داده باشند.
- شایان ذکر است در این پژوهش به منظور سنجش و تجزیه و تحلیل از نرم‌افزار SPSS و مدل فازی ممدانی، استفاده گردیده است. همچنین قابل ذکر است سئوال‌ات پرسشنامه در بخش اول، به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان پرداخته و در بخش دوم، یافته‌های استنباطی پژوهش پرداخته شده است. در راستای روشن شدن متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در نواحی روستایی، مقدار پایایی آن نیز تعیین شد.
- پایایی دلالت بر آن دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد، دامنه ضریب اعتبار از صفر تا یک است. برای تعیین پایایی ابزار اندازه‌گیری شیوه‌های مختلفی وجود دارد. از جمله روش اجرای دوباره (بازآزمایی)، روش مواد موازی، روش تنصیف، روش کودر، ریچاردسون و آلفای کرونباخ که مشهورترین ضریب اعتبار از طریق یکبار اجرای آزمون توسط کرونباخ ارائه شده است که به ضریب آلفای کرونباخ معروف است. این روش برای محاسبه درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه به کار می‌رود. در این ابزار پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند. اعتبار روایی این پژوهش بر اساس اعتبار محتوایی است. اعتبار محتوایی یک آزمون، معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. برای افزایش اعتبار این پژوهش، پرسشنامه تهیه شده در اختیار تعدادی از اساتید مطلع قرار داده شده تا مطالعه نموده و نظر خود را بیان نمایند. در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ از بسته نرم‌افزاری SPSS محاسبه گردید. دامنه آلفای کرونباخ می‌تواند بین صفر تا یک باشد. هرچه آلفای کرونباخ به سمت ۱ میل کند پایایی بیشتر است. اگر آلفای کرونباخ کمتر از ۰/۵ باشد ابزار کار فاقد پایایی است. آلفای کرونباخ ۰/۵ تا ۰/۷ پایایی متوسط و قابل قبول را دارد. در ادامه نیز جدول (۱)، میزان پایایی هر یک از متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی بر اساس آلفای کرونباخ ارائه شده است.

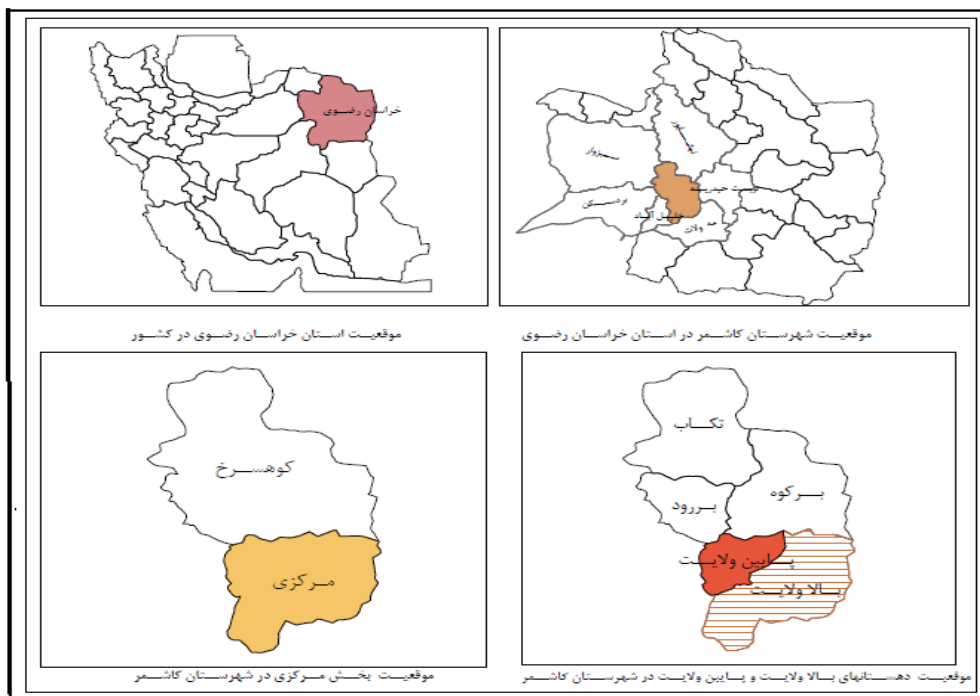

جدول ۱- شاخص‌های پژوهش

گویه	میزان پایایی متغیرها	متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی
۴	۰/۷۱۲	خلاقیت و نوآوری
۴	۰/۷۳۲	توفیق طلبی
۴	۰/۷۴۱	آینده نگری
۴	۰/۷۰۳	ریسک‌پذیری
۸	۰/۷۴۵	ثروت کارآفرین
۱۲	۰/۷۱۱	وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی
۵	۰/۷۰۹	وضعیت سرمایه انسانی روستا
۳	۰/۶۸۹	جمعیت‌شناختی
۵	۰/۷۰۴	تشکیل شرکت‌های جدید
۴	۰/۷۱۲	از بین رفتن شرکت‌های جدید
۴	۰/۷۲۳	وضعیت درآمد
۶	۰/۷۳۸	وضعیت اشتغال
۸	۰/۷۴۱	هنجارهای اجتماعی و فرهنگی
۴	۰/۷۱۳	مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)
۶	۰/۷۱۵	دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی
۵	۰/۷۲۳	دسترسی به منابع سرمایه‌ای
۷	۰/۷۴۱	دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی

منبع: مرادی و همکاران، ۱۳۹۵، دابسون و همکاران، ۲۰۰۳، نجفی و همکاران، ۱۳۹۴، فال سلیمان و همکاران، ۱۳۹۳، مولر، ۲۰۱۳

شهرستان کاشمر، یکی از شهرستان‌های خراسان رضوی می‌باشد. ارتفاع آن در بلندترین نقطه ۲۵۱۵ متر، در پائین‌ترین نقطه ۹۰۰ متر و به طور متوسط ۱۲۱۵ متر از سطح دریا است. از لحاظ موقعیت ریاضی در ۳۵ درجه و ۱۱ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی قرار گرفته‌است. این شهرستان با مساحتی حدود ۳۳۹۰ کیلو متر مربع در فاصله ۲۱۷ کیلو متری شهرستان مشهد قرار دارد. این شهرستان دارای دو بخش مرکزی و کوهسرخ و دارای پنج دهستان، بالا ولایت، پایین ولایت، بررود، برکوه، و تکاب می‌باشد و علاوه بر آن تعداد روستاهای مسکونی در این شهرستان ۵۸ روستا و یک روستا خالی از سکنه با نام طاهرآباد می‌باشد (فرمانداری شهرستان کاشمر، ۱۳۹۵).

شکل ۱- موقعیت شهرستان کاشمر و دهستان‌های مورد مطالعه

فعالیت کارآفرینان نواحی روستایی شهرستان کاشمر در حیطه کشاورزی شامل (کاشت ارگانیک زعفران، سایت‌های تولید کود ارگانیک (ورمی کمپوست)، گیاهان دارویی، پرورش قارچ، انگور، کشمش، در حیطه دامپروری شامل مزرعه پرورش ماهی در سطح نسبتاً وسیع، پرورش گاو شیری، پرواربندی گوساله، گوسفند و تهیه همزمان محصولات فراوری شده از این فارم‌ها همراه با اشتغال‌زایی بالای ۱۰ نفر، پرورش زنبور عسل، پرورش مرغ، شترمرغ، کارگاه‌های صنعتی در حد تولیدات کارخانه‌ای محسوب می‌شود. فعالیت‌های خدماتی در روستا، راه‌اندازی صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی، موسسه NGOs جمعیت سبز و انجمن کارآفرینان خانه کشاورز، فعالیت‌های خدماتی از جمله خیاطی، بافندگی، قلاب‌دوزی، فرآوری ترشی‌جات و شورج‌جات، رومیزی که برای فروش به سطح شهر توزیع می‌شود. صنایع دستی شامل قالی بافی، پشم‌بافی، تابلو فرش، پخت انواع شیرینی جات محلی و سنتی پزی، فعالیت‌های باغبانی و گلخانه‌ای، گلخانه‌های تولید محصولات و میوه خارج از فصل و گشت سبزیجات و محصولات خاص، می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

بر طبق یافته‌های توصیفی تحقیق، بر اساس اطلاعات به دست آمده از جامعه نمونه (کارآفرینان نواحی روستایی دهستان‌های بالا ولایت، پایین ولایت، برکوه، بررود، تکاب شهرستان کاشمر) که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۱۰۰ نفر بوده است، تعداد پاسخ‌گویان بیشتر مربوط به مردان با ۶۸ نفر (۰/۶۸) بوده و تعداد پاسخگویان زنان ۳۲ نفر (۰/۳۲) بوده است. همچنین افراد مورد مطالعه از لحاظ سن به ۳ گروه سنی، ۲۰ تا ۳۵ سال، ۳۵ تا ۵۵ سال، ۵۵ تا ۶۵ سال، تقسیم‌بندی شده است. با توجه به نتایج به دست آمده بیشترین مقدار فراوانی مربوط به گروه سنی ۳۵ تا ۵۵ سال است که شامل ۴۶ نفر بوده که حدود (۰/۴۶) را به خود اختصاص داده است و کمترین فراوانی نیز مربوط به گروه سنی ۵۵ تا ۶۵ سال با مقدار فراوانی ۱۹ نفر و (۰/۱۹) می‌باشد. افزون بر این، در ارتباط با میزان تحصیلات افراد مورد مطالعه، افراد در ۳ گروه زیردیپلم و دیپلم، لیسانس و در نهایت فوق لیسانس و دکتری طبقه‌بندی شده است. بر اساس نتایج

بیشترین میزان پاسخگویان مربوط به گروه لیسانس با تعداد ۵۱ نفر و حدود (۰/۵۱) می‌باشد و کمترین میزان مربوط به گروه فوق لیسانس و دکتری با فراوانی ۳ نفر و حدود (۰/۳) است. در ادامه نیز میزان فعالیت کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر پرداخته شده است. بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران اجتماعی همانند میکرو، ارزیابی محیط در موفقیت یک کارآفرینان، به اندازه ارزیابی مسائل جمعیت‌شناختی و اقتصادی است. اگر در دهستان‌های شهرستان کاشمر فعالیت‌های کارآفرینی زیاد باشد، بدین معناست که این دهستان‌ها قابلیت پذیرش شرکت‌های تجاری جدید را خواهد داشت. بدین‌سان، برای دستیابی به این هدف باید تعداد کارآفرینان موجود در هر منطقه، نوع شرکت‌ها و حیطه فعالیت آن‌ها، اندازه شرکت و میزان وام تسهیلات بانکی، محاسبه و مقایسه شود.

جدول ۲- میزان فعالیت کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر

جنبه های محیطی	مقولات	فراوانی	درصد	توضیحات
تعداد کارآفرینان	بالا و ولایت	۳۴	۰/۳۴	
	پایین ولایت	۳۰	۰/۳۰	
	بررود	۱۵	۰/۱۵	
	برکوه	۱۰	۰/۱۰	
	تکاب	۱۱	۰/۱۱	
	کشاورزی	۳۵	۰/۳۵	
	باغبانی و گلخانه‌ای	۲۱	۰/۲۱	
	پرورش مرغ و ماکیان	۱۴	۰/۱۴	تنوعی از مشاغل در دهستان‌های شهرستان کاشمر مشاهده می‌شود
	دامپروری	۱۰	۰/۱۰	
	صنایع دستی	۱۰	۰/۱۰	
نوع فعالیت کارآفرینی	صنعت	۵	۰/۵	
	خدمات	۵	۰/۵	
	کسب و کار خرد	۲۵	۰/۲۵	بر اساس نتایج، کسب و کار کوچک با مقدار فراوانی ۳۵، بالاترین مقدار را به خود اختصاص داده است
	کسب و کار متوسط	۳۰	۰/۳۰	
	کسب و کار بزرگ	۱۰	۰/۱۰	
اندازه شرکت	کسب و کار خرد	۲۵	۰/۲۵	
	کسب و کار کوچک	۳۵	۰/۳۵	
	کسب و کار متوسط	۳۰	۰/۳۰	
	کسب و کار بزرگ	۱۰	۰/۱۰	
استفاده از وام و تسهیلات بانکی	وام گرفتم	۷۰	۰/۷۰	بیشتر کارآفرینان در این دهستان‌ها وام دریافت نمودند
	وام نگرفتم	۳۰	۰/۳۰	
	کمتر از ۱	۳۸	۰/۳۸	
توزیع درآمد (میلیون تومان)	بین ۱ تا ۳	۵۰	۰/۵۰	توزیع درآمد پایین کارآفرینان
	بین ۳ تا ۵	۷	۰/۷	
	بیش از ۵	۵	۰/۵	
	بسیار پایین	۵	۰/۵	
تمایل به خرید مردم از محصولات کارآفرینی	پایین	۷	۰/۷	تمایل زیاد خرید مردم از محصولات کارآفرینی
	متوسط	۲۵	۰/۲۵	
	بالا	۳۳	۰/۳۳	
	بسیار بالا	۳۰	۰/۳۰	

جمعیت‌شناسی جامعه

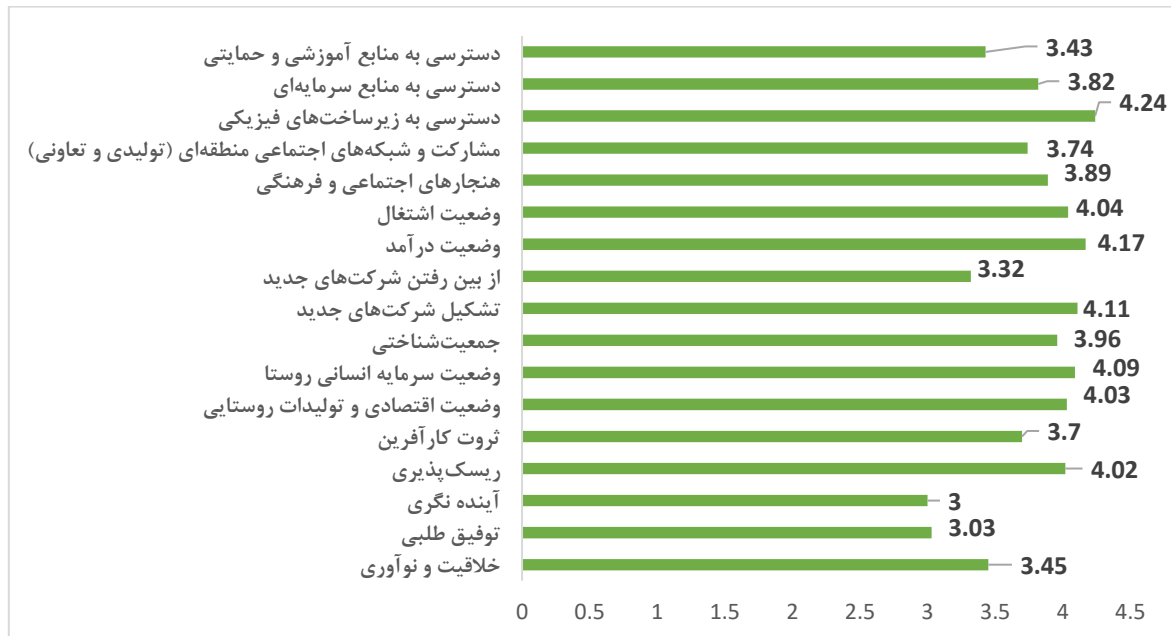
مبنای اقتصادی

بر اساس اطلاعات جدول (۳)، می‌توان بیان داشت، که کارآفرینان در زمینه برخی متغیرها، درصد بیشتری را به خود اختصاص داده‌اند. بر اساس نتایج مندرج از آزمون تی تک نمونه‌ای، متغیر سرمایه فیزیکی و محیطی با مقدار میانگین به دست آمده ۴/۲۴ در رتبه اول، متغیر وضعیت درآمد با مقدار میانگین به دست آمده ۴/۱۷ در رتبه دوم، متغیر تشکیل شرکت‌های جدید با مقدار میانگین ۴/۱۱ در رتبه سوم، را به خود اختصاص داده‌اند. این نتایج حاکی از آن است که با تشکیل شرکت‌های کارآفرینی جدید و افزایش زیرساخت‌های فیزیکی روستاها می‌توان زمینه را برای تقویت بنیان‌های موثر بر پیشبرد کارآفرینی در نواحی روستایی بهبود بخشید. همچنین قابل ذکر است، متغیرهای آینده‌نگری با مقدار میانگین ۳/۰۰، توفیق طلبی با مقدار میانگین به دست آمده ۳/۰۳، پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳- درجه متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی

حد متوسط (۳): میانگین فرض				
شاخص‌ها	میانگین	T	معناداری (۲ دامنه)	فاصله اطمینان تفاوت ۰/۹۵ بالا پایین
خلاقیت و نوآوری	۳/۴۵	۴۷/۴۳۲	۰/۰۰۰	۳/۵۳ ۳/۳۲
توفیق طلبی	۳/۰۳	۵۲/۵۴۳	۰/۰۰۰	۳/۱۶ ۲/۸۶
آینده نگری	۳/۰۰	۴۶/۴۵۳	۰/۰۰۰	۳/۱۳ ۳/۸۷
ریسک‌پذیری	۴/۰۲	۵۱/۶۶۱	۰/۰۰۰	۴/۱۵ ۳/۸۵
ثروت کارآفرین	۳/۷۰	۳۶/۶۷۸	۰/۰۰۰	۳/۸۹ ۳/۴۹
وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی	۴/۰۳	۴۷/۴۳۵	۰/۰۰۰	۴/۱۴ ۳/۷۸
وضعیت سرمایه انسانی روستا	۴/۰۹	۵۳/۵۲۱	۰/۰۰۰	۴/۲۰ ۳/۹۵
جمعیت‌شناختی	۳/۹۶	۴۳/۱۵۶	۰/۰۰۰	۴/۰۹ ۳/۷۳
تشکیل شرکت‌های جدید	۴/۱۱	۵۳/۴۵۶	۰/۰۰۰	۴/۲۰ ۴/۰۰
از بین رفتن شرکت‌های جدید	۳/۳۲	۴۷/۴۳۵	۰/۰۰۰	۳/۴۵ ۳/۲۱
وضعیت درآمد	۴/۱۷	۵۲/۵۶۷	۰/۰۰۰	۴/۳۴ ۴/۰۲
وضعیت اشتغال	۴/۰۴	۵۱/۶۵۴	۰/۰۰۰	۴/۱۵ ۳/۸۷
هنجارهای اجتماعی و فرهنگی	۳/۸۹	۴۷/۵۶۴	۰/۰۰۰	۳/۹۴ ۳/۷۵
مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)	۳/۷۴	۴۵/۴۷۳	۰/۰۰۰	۳/۸۵ ۳/۵۹
دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی	۴/۲۴	۵۳/۵۷۸	۰/۰۰۰	۴/۴۷ ۴/۰۶
دسترسی به منابع سرمایه‌ای	۳/۸۲	۴۷/۵۶۷	۰/۰۰۰	۳/۹۴ ۳/۷۴
دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی	۳/۴۳	۴۲/۴۳۲	۰/۰۰۰	۳/۵۹ ۳/۳۱

شکل ۲- درجه متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه

درجه توسعه کارآفرین دهستان‌ها به تفکیک متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی با استفاده از فازی ممدانی در این قسمت پژوهش به درجه توسعه کارآفرین دهستان‌های شهرستان کاشمر به تفکیک متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی پرداخته شده است. برای رتبه‌بندی از روش‌های مختلفی همچون ویکور، تاپسیس، رتبه‌بندی چند معیاره، رتبه‌بندی با تکنیک تخصیص خطی (linear assignment)، رتبه‌بندی Bernardo می‌توان استفاده کرد. در این تحقیق از روش رتبه‌بندی فازی ممدانی جهت درجه توسعه کارآفرین دهستان‌های شهرستان کاشمر به تفکیک متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی استفاده شده است.

جدول ۴- درجه عضویت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان بالا ولایت

متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد
خلاقیت و نوآوری	۰/۷۷	۰/۵۱	۰/۴۱	۰/۸۱
توفیق‌طلبی	۰/۸۴	۰/۶۲	۰/۷۲	۰/۵۹
آینده‌نگری	۰/۲۵	۰/۳۵	۰/۶۱	۰/۶۳
ریسک‌پذیری	۰/۲۸	۰/۵۹	۰/۶۰	۰/۷۰
ثروت کارآفرین	۰/۷۷	۰/۵۱	۰/۴۱	۰/۸۱
وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی	۰/۳۴	۰/۴۱	۰/۳۳	۰/۴۲
وضعیت سرمایه انسانی روستا	۰/۲۷	۰/۵۶	۰/۵۲	۰/۶۴
جمعیت‌شناختی	۰/۶۶	۰/۸۱	۰/۳۳	۰/۸۳
تشکیل شرکت‌های جدید	۰/۲۳	۰/۳۴	۰/۵۶	۰/۸۲
از بین رفتن شرکت‌های جدید	۰/۴۵	۰/۵۴	۰/۶۳	۰/۴۳
وضعیت درآمد	۰/۲۴	۰/۲۳	۰/۷۸	۰/۸۵
وضعیت اشتغال	۰/۴۳	۰/۴۸	۰/۵۱	۰/۶۲

زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی
۰/۵۳	۰/۵۹	۰/۴۲	۰/۳۹	هنجارهای اجتماعی و فرهنگی
۰/۵۵	۰/۵۳	۰/۳۸	۰/۴۳	مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)
۰/۸۴	۰/۶۷	۰/۲۱	۰/۱۳	دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی
۰/۷۳	۰/۶۱	۰/۴۲	۰/۵۱	دسترسی به منابع سرمایه‌ای
۰/۶۸	۰/۶۴	۰/۳۴	۰/۴۹	دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی

جدول ۵- درجه عضویت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان پایین‌ولایت

زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی
۰/۶۶	۰/۵۵	۰/۹۱	۰/۴۲	خلاقیت و نوآوری
۰/۳۵	۰/۶۹	۰/۳۶	۰/۸۳	توفیق طلبی
۰/۴۶	۰/۳۷	۰/۴۴	۰/۳۶	آینده نگری
۰/۷۰	۰/۶۰	۰/۵۹	۰/۲۸	ریسک‌پذیری
۰/۴۶	۰/۶۹	۰/۶۲	۰/۴۲	ثروت کارآفرین
۰/۶۳	۰/۶۱	۰/۳۵	۰/۲۵	وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی
۰/۸۱	۰/۷۸	۰/۴۰	۰/۳۱	وضعیت سرمایه انسانی روستا
۰/۲۷	۰/۳۶	۰/۳۶	۰/۳۶	جمعیت‌شناختی
۰/۷۳	۰/۶۷	۰/۳۷	۰/۳۲	تشکیل شرکت‌های جدید
۰/۴۹	۰/۵۵	۰/۵۳	۰/۴۱	از بین رفتن شرکت‌های جدید
۰/۷۵	۰/۶۵	۰/۳۵	۰/۲۱	وضعیت درآمد
۰/۶۳	۰/۵۵	۰/۴۵	۰/۳۷	وضعیت اشتغال
۰/۶۱	۰/۶۷	۰/۵۳	۰/۴۱	هنجارهای اجتماعی و فرهنگی
۰/۶۱	۰/۶۵	۰/۵۳	۰/۴۴	مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)
۰/۶۹	۰/۶۴	۰/۴۳	۰/۳۳	دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی
۰/۵۵	۰/۶۴	۰/۵۴	۰/۴۷	دسترسی به منابع سرمایه‌ای
۰/۶۴	۰/۶۶	۰/۴۳	۰/۵۳	دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی

جدول ۶- درجه عضویت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان بررود

زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی
۰/۸۳	۰/۳۳	۰/۸۱	۰/۶۶	خلاقیت و نوآوری
۰/۴۶	۰/۶۹	۰/۶۲	۰/۴۲	توفیق طلبی
۰/۶۳	۰/۶۱	۰/۳۵	۰/۲۵	آینده نگری
۰/۸۱	۰/۷۸	۰/۴۰	۰/۳۱	ریسک‌پذیری
۰/۶۴	۰/۴۳	۰/۶۵	۰/۴۳	ثروت کارآفرین
۰/۴۳	۰/۷۸	۰/۳۴	۰/۵۴	وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی
۰/۶۲	۰/۵۸	۰/۳۲	۰/۵۴	وضعیت سرمایه انسانی روستا
۰/۶۸	۰/۶۲	۰/۵۳	۰/۴۹	جمعیت‌شناختی

زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی
۰/۸۵	۰/۶۷	۰/۲۵	۰/۱۲	تشکیل شرکت‌های جدید
۰/۶۴	۰/۶۱	۰/۴۷	۰/۳۳	از بین رفتن شرکت‌های جدید
۰/۶۶	۰/۴۷	۰/۳۳	۰/۲۱	وضعیت درآمد
۰/۵۴	۰/۶۷	۰/۳۲	۰/۴۴	وضعیت اشتغال
۰/۷۰	۰/۶۷	۰/۳۸	۰/۳۵	هنجارهای اجتماعی و فرهنگی
۰/۷۳	۰/۶۹	۰/۵۱	۰/۴۴	مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)
۰/۸۵	۰/۷۵	۰/۳۳	۰/۲۱	دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی
۰/۷۳	۰/۶۵	۰/۴۴	۰/۳۱	دسترسی به منابع سرمایه‌ای
۰/۶۶	۰/۵۵	۰/۴۱	۰/۳۴	دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی

جدول ۷- درجه عضویت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان برکوه

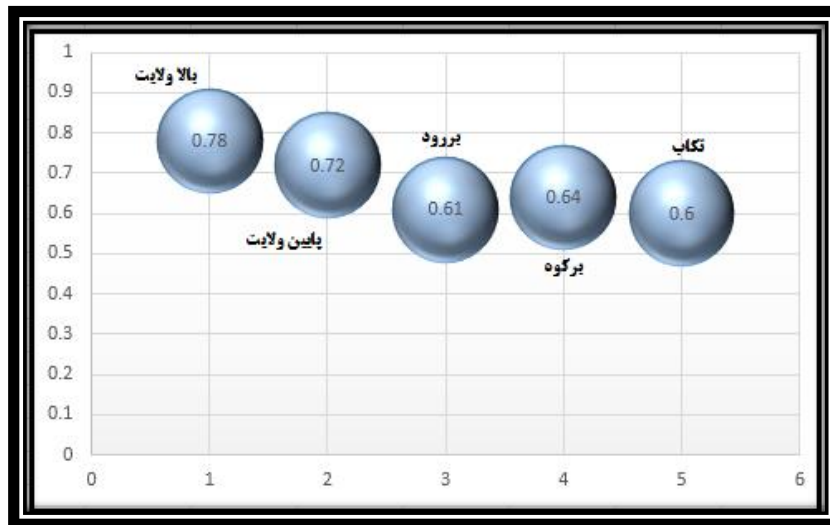
زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی
۰/۳۳	۰/۱۸	۰/۳۶	۰/۲۲	خلاقیت و نوآوری
۰/۴۶	۰/۵۶	۰/۸۹	۰/۳۹	توفیق طلبی
۰/۷۶	۰/۶۹	۰/۱۵	۰/۶۷	آینده نگری
۰/۴۵	۰/۳۶	۰/۷۶	۰/۲۳	ریسک‌پذیری
۰/۸۷	۰/۴۲	۰/۳۹	۰/۵۴	ثروت کارآفرین
۰/۶۷	۰/۵۴	۰/۶۶	۰/۴۲	وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی
۰/۶۵	۰/۵۵	۰/۴۵	۰/۵۱	وضعیت سرمایه انسانی روستا
۰/۵۴	۰/۷۲	۰/۵۲	۰/۴۳	جمعیت‌شناختی
۰/۷۲	۰/۶۲	۰/۷۶	۰/۵۱	تشکیل شرکت‌های جدید
۰/۵۱	۰/۵۴	۰/۴۳	۰/۳۳	از بین رفتن شرکت‌های جدید
۰/۷۸	۰/۶۶	۰/۴۴	۰/۳۲	وضعیت درآمد
۰/۷۲	۰/۵۸	۰/۳۹	۰/۳۳	وضعیت اشتغال
۰/۷۱	۰/۶۵	۰/۴۲	۰/۳۶	هنجارهای اجتماعی و فرهنگی
۰/۷۱	۰/۶۳	۰/۴۳	۰/۵۵	مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)
۰/۶۶	۰/۵۸	۰/۳۴	۰/۲۸	دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی
۰/۷۰	۰/۶۱	۰/۳۸	۰/۳۱	دسترسی به منابع سرمایه‌ای
۰/۶۸	۰/۵۵	۰/۲۵	۰/۴۴	دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی

جدول ۸- درجه عضویت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان تکاب

متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد
خلاقیت و نوآوری	۰/۵۴	۰/۳۱	۰/۳۲	۰/۴۳
توفیق طلبی	۰/۶۷	۰/۶۷	۰/۴۳	۰/۶۵
آینده نگری	۰/۴۳	۰/۲۳	۰/۶۵	۰/۴۴
ریسک‌پذیری	۰/۲۸	۰/۶۷	۰/۶۲	۰/۷۶
ثروت کارآفرین	۰/۴۳	۰/۴۳	۰/۵۴	۰/۷۱
وضعیت اقتصادی و تولیدات روستایی	۰/۴۴	۰/۶۷	۰/۴۳	۰/۴۳
وضعیت سرمایه انسانی روستا	۰/۵۲	۰/۴۸	۰/۵۱	۰/۶۷
جمعیت‌شناختی	۰/۴۴	۰/۶۵	۰/۶۶	۰/۵۵
تشکیل شرکت‌های جدید	۰/۶۲	۰/۷۱	۰/۵۴	۰/۷۳
از بین رفتن شرکت‌های جدید	۰/۳۳	۰/۵۴	۰/۶۱	۰/۶۲
وضعیت درآمد	۰/۴۴	۰/۳۲	۰/۶۷	۰/۷۳
وضعیت اشتغال	۰/۳۹	۰/۳۳	۰/۵۹	۰/۷۳
هنجارهای اجتماعی و فرهنگی	۰/۴۴	۰/۴۲	۰/۶۷	۰/۵۵
مشارکت و شبکه‌های اجتماعی منطقه‌ای (تولیدی و تعاونی)	۰/۳۲	۰/۲۸	۰/۵۴	۰/۶۱
دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی	۰/۲۱	۰/۴۳	۰/۵۴	۰/۵۹
دسترسی به منابع سرمایه‌ای	۰/۴۴	۰/۳۲	۰/۶۳	۰/۵۹
دسترسی به منابع آموزشی و حمایتی	۰/۴۴	۰/۵۴	۰/۶۹	۰/۵۷

در استنتاج وضعیت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در نواحی روستایی دهستان‌های (بالا ولایت، پایین ولایت، برکوه، بررود، تکاب)، مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب مشخص شده است. این مقدار برای دهستان بالا ولایت برابر است با ۰/۷۸ که سطح بالای بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد. مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان پایین ولایت برابر است با ۰/۷۲ که سطح متوسط بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد. مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان بررود برابر است با ۰/۶۱ که سطح کم بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد. مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان برکوه برابر است با ۰/۶۴ که سطح کم بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد، مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان تکاب برابر است با ۰/۶۰ که سطح کم بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد، در میان دهستان‌های شهرستان کاشمر پس از تعیین تابع عضویت و نرمال سازی داده ها طیف اهمیت بر اساس ترتیب متغیرهای موثر بنیان‌های کارآفرینی مورد بررسی و وضعیت آنها در هر یک از دهستان‌های شهرستان کاشمر به ترتیب برابر است با دهستان‌های: بالا ولایت، پایین ولایت، برکوه، بررود، تکاب، می‌باشد.

شکل ۳- درجه عضویت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر،

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی و شناخت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در نواحی روستایی پرداخته شد. نتایج در سه فاز تنظیم شده است. در فاز اول پژوهش، طبق نتایج اکثریت کارآفرینان در دهستان‌های مورد مطالعه، در مقطع لیسانس می‌باشند و در این منطقه وجود خوشه‌های دانشی روستایی به خوبی لمس می‌گردد. نقش سرریز دانش در رشد صنعت، موضوع اصلی در نظریه رشد درون‌زا است، این تئوری نشان داده که دانش فناورانه، کالایی است که بخشی از آن اختصاصی و بخشی عمومی است (Grossman & Helpman, 1991). بنگاه‌هایی که چنین سرریز دانشی را دریافت می‌کنند، می‌توانند دانش جدیدی را تولید کنند که به سایر کسب و کارها راه می‌یابد. جریان یافتن دانش نه تنها سرریز دارد، بلکه این سرریز از نظر جغرافیایی محدود به ناحیه خاصی می‌شود (Lim, 2004, 1). طبق نتایج، بیش از ۵۰٪ از کارآفرینان تحت آموزش‌های علمی-کاربردی دانشگاهی و تخصصی لازم بوده‌اند. در واقع قوت مراکز تحصیلی و آموزشی روستا و احتمالاً همین قوت تخصصی کارآفرینان در جهت جذب، بکارگیری و توسعه فناوری‌های جدید علت موفقیت بسیاری از فعالیت‌های کارآفرینانه در این نواحی روستایی بوده است. در واقع دارا بودن مهارت در زمینه کسب و کار، یکی از دلایل موفقیت کارآفرینان محسوب می‌شود. همانطور که مرادی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهش خود، به این نکته تاکید می‌کنند: کارآفرینان باید از طریق آموزش (افزایش میزان آگاهی و بدنبال آن افزایش دانش مدیریت کار) توسعه فعالیت کارآفرینانه و موفقیت خود را تضمین نمایند، با آموزش و کسب و مهارت‌های لازم، عرصه امکانات برای نوآوری نیز توسعه خواهد یافت. همچنین بر اساس نتایج در جنس کارآفرینان، نتایج نشان داد، مقدار فراوانی کارآفرینان مرد نسبت با کارآفرینان زن بسیار زیاد است. این نتایج گویای عدم شرایط مناسب فرهنگی و اجتماعی لازم برای تقویت کارآفرینی زنان در این نواحی روستایی می‌باشد. از آنجایی که بیشترین تعداد مردان کارآفرین زیاد می‌باشد، لذا ضرورت دارد با ایجاد انجمن کارآفرین زنان، توسعه بسترها و ایجاد شرایط و زیرساخت‌های روستایی لازم، پذیرش اجتماعی کارکردهای کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی این شهرستان، حمایت دولت و بخش خصوصی در این دهستان‌ها بهبود و تقویت یابد.

همچنین بر اساس نتایج به دست آمده، بیشترین میزان فراوانی کارآفرینان در دهستان بالا ولایت می‌باشد. در واقع تمامی دهستان‌های شهرستان کاشمر دارای جاذبه‌های طبیعی و فرصت‌های اکوتوریستی هستند و از زمینه‌ها و شرایط محیطی با

قابلیت و پتانسیل بالایی برخوردارند. دهستان بالا ولایت نیز نسبت به سایر دهستان‌های دیگر از مکان‌های طبیعی برخوردار است. لذا بیشترین تعداد کارآفرینان خلاق روستایی بومی مربوط به همین دهستان می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج یافته‌های توصیفی، بیشترین میزان پاسخ پاسخگویان در مقوله وام و تسهیلات بانکی، به گزینه دریافت وام می‌باشد. هر چند یک تعداد افراد کارآفرین نیز به این نکته اشاره کرده‌اند، به علت وجود بوروکراسی‌های اداری طولانی، سخت بودن فرایند گرفتن وام و تسهیلات بانکی به عبارتی عدم حمایت مالی دولت از آنان از تسهیلات بانکی استفاده نکرده بودند و در عوض از سرمایه شخصی برای راه‌اندازی و پیسبرد فعالیت‌های نوآورانه خود استفاده کرده‌اند. در واقع وجود حمایت دولتی در بهره‌برداری از طرح‌های کارآفرینانه و وجود سرمایه مالی کافی از مهمترین دلایلی است که روستاییان این نواحی را به سوی شغل کشاورزی ترغیب کرده است. بنابراین، پشتیبانی و ایجاد شرایط لازم برای توسعه فعالیت اقتصادی کارآفرینانه از طریق دولت و حمایت مالی دولت و بخش خصوصی از کارآفرینان روستایی می‌تواند بسترهای لازم برای کارآفرینان را به داشتن فقط یک شغل و گسترش روزافزون آن یاری رساند.

در فاز دوم پژوهش: یافته‌های مطالعه بررسی متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در دهستان‌های شهرستان کاشمر (به لحاظ درجه توسعه کارآفرینی، آزمون تی تک نمونه‌ای): حاکی از آن است که بیشترین میزان میانگین آزمون تی تک نمونه‌ای متعلق به متغیرهای دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی، وضعیت درآمد و تشکیل شرکت‌های جدید می‌باشد. نتایج نیز نشان داد که با ایجاد شرکت‌های کارآفرینی جدید در مناطق روستایی دهستان‌های شهرستان کاشمر و بهبود زیرساخت‌های فیزیکی و محیطی، می‌توان به زمینه‌سازی تقویت بنیان‌های کارآفرینی در این مناطق امیدوار بود. و به دنبال آن نیز افزایش درآمد را نیز در پی خواهد داشت.

فاز سوم پژوهش نیز به بررسی و رتبه‌بندی دهستان‌های مورد مطالعه بر اساس متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی با استفاده از مدل فازی ممدانی پرداخته شده است، در استنتاج وضعیت متغیرهای موثر بر بنیان‌های کارآفرینی در نواحی روستایی دهستان‌های (بالا ولایت، پایین ولایت، برکوه، بررود، تکاب)، مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب مشخص شده است. این مقدار برای دهستان بالا ولایت برابر است با $0/78$ که سطح بالای بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد. مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان پایین ولایت برابر است با $0/72$ که سطح متوسط بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد. مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان برکوه برابر است با $0/64$ که سطح کم بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد، مقدار نافازی نهایی به عنوان خروجی سیستم استنتاج فازی در نرم افزار متلب برای دهستان تکاب برابر است با $0/60$ که سطح کم بنیان‌های کارآفرینی را با توجه به متغیرهای مورد بررسی نشان می‌دهد، در میان دهستان‌های شهرستان کاشمر پس از تعیین تابع عضویت و نرمال سازی داده‌ها طیف اهمیت بر اساس ترتیب متغیرهای موثر بنیان‌های کارآفرینی مورد بررسی و وضعیت آنها در هر یک از دهستان‌های شهرستان کاشمر به ترتیب برابر است با دهستان‌های: بالا ولایت، پایین ولایت، برکوه، بررود، تکاب، می‌باشد. در ادامه نیز در راستای نتایج به دست آمده پیشنهادات ذیل مطرح شده است. بر اساس نتایج به دست آمده، پیشنهادهای زیر ارائه شده است:

- ❖ راه‌اندازی و اداره یک واحد اقتصادی فعال در روستاهای دهستان‌های شهرستان کاشمر، نیازمند آشنایی با طیف وسیعی از دانش‌ها و مهارت‌هاست. روستاییان به ویژه افراد سالخورده اغلب از سطح مهارت کمتری در این زمینه برخوردارند. برگزاری دوره‌های آموزشی کارآفرینی و ارائه مشاوره در این زمینه، می‌تواند به عنوان یک پیشنهاد لحاظ گردد.
- ❖ همچنین نتایج تحقیق نیز نشان داد که کارآفرینان روستایی در منطقه مورد مطالعه در رده سنی جوان قرار می‌گیرند، لذا از آنجا که جوانان انگیزه‌های پیشرفت بالاتری دارند و همچنین زمینه‌های لازم برای یادگیری و آموزش‌پذیری در آنها قوی‌تر است، پیشنهاد می‌گردد، مفاهیم اساسی و مورد نیاز آنان در قالب یک چهارچوب حمایتی و آموزشی آماده و به صورت یک برنامه جامع در اختیار آنان قرار گیرد. همچنین بر اساس مطالعات صورت گرفته میزان مهاجرت جوانان در این منطقه نسبتاً زیاد می‌باشد. لذا می‌بایست برای جوانان روستایی تحصیل کرده تسهیلات ویژه‌ای در نظر گرفته شود تا بتوانند با داشتن سرمایه اولیه در روستاها به فعالیت‌های کارآفرینانه بپردازند.
- ❖ تقویت تسهیلات و زیرساخت‌های روستایی، آب، برق، گاز، تلفن و اینترنت و بهبود تسهیلات بانکی برای همه دهستان‌ها.
- ❖ سکونتگاه‌های روستایی دهستان بالا ولایت و پایین ولایت، به دلیل موقعیت‌شان در شهرستان کاشمر با عملکردها و نواحی خدماتی مناسبی هستند و تنها نیازمند سرمایه‌گذاری‌های بخش دولتی و خصوصی می‌باشند تا مزیت‌های نسبی موجود خود را به عنوان سکونتگاه‌های برای توسعه کارآفرینی حفظ و تقویت نمایند. این دهستان بالاترین درجه توسعه کارآفرینی در شهرستان کاشمر را داراست.

منابع

- احمدپورداریانی، محمود، (۱۳۸۷). کارآفرینی، نظریات، الگوها، تعاریف. تهران: انتشارات جاجرمی.
- ایمنی، سیاوش . (۱۳۸۷). کارآفرینی راهبردی نو در توسعه روستایی. نظام جامع اطلاع رسانی و اشتغال. ارائه شده در دومین همایش ملی توسعه روستایی ایران.
- بورز جمهری، خ، رومیانی، ا، اسماعیلی، آ، (۱۳۹۳). بررسی عوامل مؤثر بر رشد کارآفرینی در تقویت جوامع روستایی در راستای توسعه پایدار، محور توسعه پایدار اقتصادی، همایش ملی چشم انداز توسعه پایدار روستایی در برنامه ششم توسعه کشور، ۴۶۶-۴۵۲.
- علی توکلی، فاطمه، موحدی، رضا. ۱۳۹۵. نقش اعتبارات خرد در توسعه کارآفرینی زنان روستایی، نشریه کارآفرینی در کشاورزی. جلد سوم، شماره سوم.
- حسینی، ا، (۱۳۹۰). نقش کارآفرینی در توسعه مناطق روستایی بخش کاکلی شهرستان دشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی.
- داداشی، محمدعلی و دارچینی، ملاحظت. (۱۳۹۲). بررسی نقش توسعه روستایی در افزایش اشتغال و کارآفرینی در مناطق روستایی استان گیلان. فصلنامه تعاون و روستا، سال پنجم. شماره ۱۶ و ۱۷. صص ۳۹-۵۰.
- دهقان شبانی، زهرا. (۱۳۹۰). تحلیل منطقه‌ای رشد اقتصادی در ایران با تاکید بر رهیافت 3D. رساله دکتری دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، گروه اقتصاد.
- رضوانی، محمدرضا؛ نجارزاده و محمد . (۱۳۸۷). بررسی و تحلیل زمینه‌های کارآفرینی روستاییان در فرآیند توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان برآن جنوبی استان اصفهان، مجله توسعه کارآفرینی، شماره دوم، صص ۱۸۲-۱۶۱.
- راسخی، بهروز. قمبر علی، رضوان. علی بیگی، امیرحسین. بررسی نقش شایستگی‌ها و عوامل محیطی بر موفقیت کارآفرینان روستایی شهرستان کرمانشاه. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. دوره ۲-۴۷. شماره ۲. صص ۵۲۱-۵۳۲.
- زالی، محمدرضا؛ رضوی، سید مصطفی . (۱۳۸۷). موانع توسعه کارآفرینی در ایران. انتشارات دانشگاه تهران. چاپ اول. صص ۸۰.
- صمدآقایی، جلیل . (۱۳۸۶) . کارآفرینی پیشرفته: کارآفرینی در کارآفرینی، تهران، وزارت کار و تأمین اجتماعی، صص ۲.

- فراهانی، ح، حاجی حسینی، س. ه (۱۳۹۲). ارزیابی ظرفیت های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستائیان (روستا های بخش شال شهرستان بوئین زهرا)، پژوهش های روستایی، ۴ (۴): ۷۴۸-۷۱۶.
- فراهانی، حسین؛ رسولی نیا، زکیه، اصدقی سراسکانرود، زهرا. (۱۳۹۳). عوامل اثرگذار بر رشد کارآفرینی در نواحی روستایی مورد: دهستان جابرانصار در شهرستان آبدانان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. دانشگاه خوارزمی، تهران. دوره ۳. شماره ۹. صص ۱-۱۶.
- فال سلیمان، محمود. مرادی، حوریه. حجتی پور، محمد. احمدی، عاطفه. ۱۳۹۳. واکاوی و تحلیل قابلیت های اقتصادی-فضایی لازم برای رشد کارآفرینی در استان کرمانشاه. کنفرانس بین المللی توسعه و تعالی کسب و کار، تهران. ۲۶ آذرماه ۱۳۹۳. صص ۱۲۴.
- گریوانی، فاطمه؛ درخشانی، مجید؛ بهمن پور، رضا. (۱۳۹۳). بررسی میزان تأثیر مؤلفه های فضای کسب و کار بر محیط کسب و کار استان خراسان شمالی. کنفرانس بین المللی توسعه و تعالی کسب و کار، تهران ۲۶ آذرماه ۱۳۹۳. صص ۱۵۴.
- حسینی، سید علی. ۱۳۹۳. تحلیل عوامل موثر بر افزایش درآمد و اشتغال روستائیان در استان گیلان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۳. شماره ۷. صص ۱۹-۳۴.
- لیج، زهرا. (۱۳۸۴). کارآفرینی روستایی و توسعه پایدار. سروش بانوان، شماره ۶۳ صص ۱۲-۱۶.
- مرادی، حوریه. افراخته، حسن. ریاحی، وحید. پاپ زن، عبدالحمید. ۱۳۹۵. طراحی الگوی مناسب کارآفرینی در نواحی روستایی شهرستان کرمانشاه. رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. دانشگاه خوارزمی. دانشکده علوم جغرافیایی.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن. قدیری معصوم، مجتبی. یدالهی فارسی، جهانگیر. ترکاشوند، زهرا. ۱۳۹۱. تبیین عوامل موثر بر توانمندسازی روستائیان در توسعه کارآفرینی (مطالعه موردی: بخش های زند و سامن شهرستان ملایر). فصلنامه پژوهش های جغرافیایی انسانی، شماره ۸۰. صص ۱۱۹-۱۳۸.
- نعیمی، امیر. صدیقی، حسن. (۱۳۹۲). شناسایی ابعاد راهبردی توسعه روستایی در ایران، دیدگاه صاحب نظران دانشگاه های تربیت مدرس و تهران، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۶. شماره ۲. صص ۴۵-۶۲.
- نجفی کانی، علی اکبر؛ حسام، مهدی؛ آشور، حدیثه. (۱۳۹۴). سنجش وضعیت توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی مورد: دهستان استرآباد جنوبی در شهرستان گرگان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۴، شماره ۱۱، صص ۵۶-۳۷.
- Acs, Z.J and N. Virgill. (2009). "Entrepreneurship in Developing Countries". *Jena Economic Research Papers*, 2009 – 023. Pp: 1-80. 67
- Bashir, S. (2013). A SPATIAL ANALYSIS OF THE ROLE OF ENTREPRENEURSHIP IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT IN NORTHEAST REGION OF THE UNITED STATES. Dissertation Submitted to the Davis College of Agriculture, Natural Resources and Design at West Virginia University. P, 121.
- Dabson, B. (2001). Supporting rural entrepreneurship. *Proceedings of Rural Conferences*.
- Edward J. Chambers and Stuart E. Shaw (2004); a Primer on western Canadian Entrepreneurship; The Western Centre for Economic Research gratefully acknowledges the support of Western Economic Diversification Canada; NUMBER: 76.
- Heinonen, J & Poikijoki, S. (2006). An entrepreneurial directed approach to entrepreneurship education: mission impossible. *Journal of Management Development*. Vol. 25, No. 1, pp. 80-94
- Lumpkin G.T. and Dess G.G. 1996. Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and linking it to Performance. *Academy of Management Review*, 21(1):135-172
- Petrin, T (1997). Entrepreneurship as an economic force in rural development. REU technical series 41. Rome: FAO, regional office for Europe and Agriculture Organization of the United Nations. On line: <http://www.fao.org/DOCREP/006/AD255E/ad255e03.htm>
- Praag, C. M. (1999). Some classic views on entrepreneurship. *Journal of Economist*, 147(3), 311- 35.
- Kuratko, D. F. (2005). Entrepreneurship: Theory, Process, Practice. Mason, OH: South-Western Publishers, P: 39
- Reagan B. (2002); Are high-growth entrepreneurs building the rural economy? Center for the Study of Rural America. Kansas City, Mo.: Federal Reserve Bank of Kansas City

- GEM (2007). Global Entrepreneurship Monitor, www.gemconsortium.org George, G.A., Ganesh, N. & Prabhu, B. (2003). Developmental financial institutions as technology policy instruments: Implications for innovation and entrepreneurship in emerging economies. *Research Policy*, 32, 89–108.
- Verheul. I & et al (2001); An Eclectic Theory of Entrepreneurship; Tinbergen Institute Discussion Paper Institute for Development Strategies; Indiana Universit.
- Wennekers, S., and Thurik, R. (1999). "Linking Entrepreneurship and Economic Growth." *Small Business Economics*, 13(1), 27.
- Muller, S. (2013). ENTREPRENEURSHIP AND REGIONAL DEVELOPMENT: ON THE INTERPLAY BETWEEN AGENCY AND CONTEXT. A PhD thesis submitted to Business and Social Sciences, Aarhus University. P, 220.
- Dabson, B. (2001). Supporting rural entrepreneurship. Proceedings of Rural Conferences. on line in: <http://www.kc.frb.org/PUBLICAT/Exploring/RC01Dabs.pdf>.
- Robert, J. Sternberg, B., (2004), "Successful intelligence as a basis for entrepreneurship", *Journal of Business Venturing*, No 19. pp 189-201.